

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.11.003>

УДК 330.341.1:338.14

JEL: O10, A60

М.І. ЗВЕРЯКОВ, д-р екон. наук, проф., член-кореспондент НАН України, завідувач кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеський національний економічний університет вул. Преображенська, 8, 65082, Одеса, Україна e-mail: michailzverjakov@ukr.net ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0039-506>

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Проведено теоретичне дослідження нових передумов формування економічної моделі розвитку України в повоєнний період на основі відтворювального підходу. Доведено, що відтворювальний підхід дозволяє розкрити взаємодію різних підрозділів економічної системи, де інновації виступають рушійною силою економічного зростання, а останнє виглядає як інтенсивний тип розширеного відтворення.

Ключові слова: модель «наздоганяючого розвитку»; відтворювальний підхід; інтенсивний тип відтворення; нова індустріалізація; система інтерактивного управління зростанням; інститути «наздоганяючого розвитку».

Сьогодні Україна переживає один з найдраматичніших етапів своєї історії, виборюючи державний суверенітет і національну незалежність не лише на полі бою, а й у геополітичному і економічному вимірах. Паралельно відбувається активне міжнародне обговорення стратегій повоєнного розвитку держави. Так, 10—11 липня 2025 р. в Римі відбувся міжнародний форум за участю лідерів провідних країн світу і вищого керівництва України, на яко-

Ц и т у в а н н я: Зверяков, М. (2025). Формування моделі повоєнного економічного розвитку на основі відтворювального підходу. *Економіка України*. 68. 11(768). 03-22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.11.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

му було порушено ключові питання повоєнного відновлення й модернізації української економіки¹.

Механізми реалізації повоєнного відновлення та візія майбутньої України вже сьогодні перебувають у центрі теоретичних дискусій (Лаба, 2024; Хаустова (ред.), 2023; Покровська, 2022; O'Hanlon, Felbab-Brown, 2023). У цьому контексті економічна теорія, виконуючи свою евристичну функцію, має розширювати напрями досліджень і аналітичного пошуку. Її завдання полягає не лише в осмисленні причин сучасних соціально-економічних криз, а й у формуванні нових концептуальних підходів до розвитку господарських систем, що перебувають у стані становлення і трансформації, таких, зокрема, як національна економіка України. Тому особливий науковий інтерес викликає запропонований академіком В. Гейцем (2020; 2025) підхід до проблеми *соціалізації і соціальної якості* стосовно української економіки, що сприятиме становленню загального соціального аналізу соціально-економічних процесів в Україні, який би об'єднав представників різних наук про суспільство (економістів, істориків, соціологів, політологів, психологів, юристів і т. п.). Цей процес може зайняти десятиліття. Тому формування широкого наукового синтезу знань про суспільство — довгий шлях наукового пошуку, який лише починається. Наукові розробки В. Гейця в цьому напрямі — це тільки початок нового етапу розвитку економічної теорії для дослідження економік, що розвиваються. Дані дослідження виступають каталізатором подальшого розвитку економічної теорії, орієнтованої на формування новітніх концептуальних підходів до визначення стратегічних векторів післявоєнної трансформації національного господарства. Актуальність таких підходів зумовлено їх здатністю не лише окреслювати пріоритетні напрями довгострокового розвитку, а й формувати теоретико-методологічну основу для моделювання науково обґрунтованих сценаріїв відновлення, які спиратимуться на аналітичні напрацювання вітчизняної наукової спільноти.

Сценарії і траєкторії оновлення національної економіки України можуть набувати різних форм і залежать від широкого спектра зовнішніх і внутрішніх чинників. Водночас уже сьогодні можна з упевненістю констатувати наявність низки системних глобальних викликів, з якими неминуче зіштовхнеться Українська держава в повоєнний період і які слід обов'язково враховувати при формуванні й реалізації стратегічних програм відновлення.

Першим з ключових викликів є необхідність забезпечення суттєвого підвищення рівня життя населення до показників, співставних з рівнем країн Центральної і Східної Європи — членів Європейського Союзу, що потребуватиме переходу до якісно нового етапу соціально-економічного розвитку².

¹ Ukraine Recovery Conference. 10-11 July 2025. Italy, Rome. *Українформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/4013401-konferencia-z-pitan-vidnovlennaukraini-zibrala-v-rimi-majze-5-tisac-ucasnikiv.html> (дата звернення: 19.08.2025).

² Сьогодні рівень мінімальної заробітної плати в Україні становить лише 164 євро, що є найнижчим показником серед усіх європейських країн. Для порівняння: навіть у Молдові, яка традиційно займає передостанню позицію в рейтингу європейсь-

Другий виклик полягає в тому, що таке зростання має відбутися в умовах глобалізаційних процесів і динамічного економічного поступу країн, що розвиваються, які активно інтегрують сучасні технології у свої виробничі системи. Безумовно, цими викликами не вичерпується повний спектр ризиків для України, однак саме вони задають базові орієнтири стратегічного розвитку і формують перелік першочергових завдань побудови інститутів, необхідних для забезпечення прискореної економічної трансформації в умовах повоєнної відбудови і глобалізаційної конкуренції. З огляду на це, необхідним також є пошук відповіді на ключове запитання: чи має Україна реальні передумови для досягнення рівня соціально-економічного добробуту, порівнянного з показниками країн Центральної та Східної Європи — членів Європейського Союзу в межах реалізації обраної моделі відновлення? На нашу думку, відповідь на нього є позитивною: така можливість дійсно існує за умови, що Україна зможе реалізувати стратегію так званого «наздоганяючого розвитку», що передбачає опору на напрацьований досвід розвинутих держав шляхом активного засвоєння й адаптації сучасних виробничих і управлінських технологій. Як демонструє практика низки країн, зокрема Японії, Південної Кореї і Китаю, реалізація моделі «наздоганяючого розвитку» передбачає активне впровадження інновацій, більшість з яких мають адаптивний характер, тобто є результатом трансферу вже існуючих технологічних рішень з подальшою їх адаптацією до локального економічного середовища (Амсен, 2024; Джонсон, 2023; Лін, 2024). Зазначена практика засвідчує також, що забезпечення «наздоганяючого розвитку» і перехід до моделі економіки, заснованої на новітніх технологіях, потребують функціонування різних інститутів. Інакше кажучи, з огляду на те, що українська економіка наразі ще не досягла високотехнологічного рівня, відсутність інститутів «наздоганяючого розвитку» може істотно загальмувати її прискорену динаміку (Acemoglu et al., 2023). На нашу думку, в середньо- і довгостроковій перспективі українській економіці потрібні інститути «наздоганяючого розвитку», які з часом поступово замінюватимуться новими інститутами розвитку, адекватними вимогам високотехнологічної економіки.

Що стосується впливу глобалізаційних процесів, то ефективно реагування на їх виклики є можливим, зокрема, через функціонування саме цих інститутів. У цьому зв'язку вже сьогодні постає низка першочергових завдань: підвищення гнучкості ключових ринків, передусім ринку праці; розширення компетенцій у сфері національного і глобального підприємництва; усунення бар'єрів для започаткування нових бізнес-структур, у тому числі інноваційних; розвиток управлінських навичок, орієнтованих на реалізацію проектів і ведення інноваційного бізнесу. Окреслені завдання потребують оперативного розв'язання вже в короткостроковій перспективі.

Таким чином, глобальні виклики певною мірою формують рамкові орієнтири для коротко- і довгострокових пріоритетів повоєнної економічної полі-

ких країн за рівнем оплати праці, мінімальна заробітна плата перевищує українську на 121 євро.

тики. Водночас актуальним залишається комплексне питання визначення контурів майбутньої **моделі повоєнного розвитку**, здатної інтегрувати відповіді на глобальні загрози, з якими стикається Україна. Така модель має базуватися на структурній перебудові національного господарства, відновленні втраченої унаслідок збройної агресії частини виробничого потенціалу, а також подоланні стагфляції, характерної для поточної макроекономічної ситуації. Усі ці чинники актуалізують потребу в науковому пошуку, спрямованому на обґрунтування нової моделі повоєнного відновлення національної економіки та її виходу на траєкторію динамічного й сталого розвитку.

Отже, **мета статті** — запропонувати теоретичні напрацювання щодо визначення природи і складових майбутньої повоєнної моделі «наздоганяючого розвитку» на основі відтворювального підходу з урахуванням сучасних геополітичних і економічних викликів для України.

У процесі обговорення можливих траєкторій повоєнного розвитку України серед представників наукових і експертних кіл сформувалася спільна позиція: сучасний розвиток національної економіки не може базуватися виключно на зовнішніх джерелах фінансування, а також на ресурсах рентного чи монопольного походження (Геєць, 2025, с. 84). Поточний стан економіки, яка функціонує в надзвичайних умовах воєнного часу, не лише засвідчує наявність значних господарських труднощів, які виникли під час війни, але й виявляє проблеми, обумовлені глибинними, внутрішніми факторами довгострокового характеру. Як для науковців, так і для управлінців стає дедалі очевиднішим, що економічна модель, що сформувалась у процесі реформ 1990-х років, вичерпала свій потенціал. У цьому контексті актуалізується потреба у формуванні нової парадигми розвитку, здатної забезпечити стійке й динамічне відновлення національної економіки в повоєнний період. Ідеться, зокрема, про необхідність здійснення якісних структурних перетворень і переходу до моделі **економіки неоіндустріального типу**. Саме така модель є притаманною країнам, які демонструють високі темпи економічного зростання в умовах сучасної глобальної конкуренції (Andrusevych, Kozak, 2024). У цьому зв'язку виникає низка ключових запитань: що являє собою неоіндустріальна модель розвитку? які її структурні компоненти? чим вона відрізняється від інших типів модернізаційних стратегій? які передумови необхідні для її імплементації в українському контексті? Знаходження відповідей на ці запитання є актуальним завданням вітчизняної економічної науки.

Оскільки модель «наздоганяючого розвитку» неоіндустріального типу передбачає економічне зростання на основі *якісних* структурних зрушень, що забезпечують підвищення продуктивності праці, логічно розпочати аналіз з розгляду ключового макроекономічного індикатора — валового внутрішнього продукту. В сучасній економічній науці й практиці господарювання саме цей показник вважається головним критерієм економічного зростання, за темпами якого традиційно оцінюється ефективність функціонування національної економіки. Разом з тим ВВП є обмеженим показником, незалежно від конкретного способу його розрахунку. Орієнтація виключно на

кількісні параметри динаміки економіки не дозволяє належним чином оцінити глибину якісних перетворень, що відбуваються в її структурі. Позитивна динаміка ВВП може маскувати негативні тенденції змістового характеру, зокрема технологічну відсталість, деградацію виробничого потенціалу чи домінування екстенсивних чинників зростання. Яскравим прикладом подібної ситуації є економічна динаміка України в період 2000—2008 рр., коли спостерігалися відносно високі темпи зростання ВВП — так зване «відновлювальне зростання», яке, проте, не супроводжувалося сутнісною модернізацією господарської системи, а, навпаки, сприяло закріпленню структури економіки, що сформувалась у 1990-х роках, що передбачала функціонування України як постачальника сировинних ресурсів і ринку збуту для готової продукції розвинутих країн. Така модель відповідає типології *периферійної економіки* в системі глобального капіталізму.

У зазначений період основними джерелами приросту ВВП виступали не стільки технологічні інновації чи інвестиції у високотехнологічні виробництва, скільки тимчасове залучення резервних виробничих потужностей, що залишалися невикористаними в попередні роки, а також сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура — високі світові ціни на сировинні товари на фоні відносно низьких внутрішніх витрат. Такі фактори зростання є типовими для країн периферійного капіталізму. Для них характерними є не еквівалентний обмін, а саме продаж сировини з низькою доданою вартістю в обмін на імпорт товарів капіталістичного центру з високою мірою переробки, надання фінансових кредитів під високі відсотки, а також інші форми економічної залежності від глобальних центрів впливу.

Однак справжній розвиток економіки має вимірюватися не тільки високими темпами зростання ВВП, а насамперед **підвищенням рівня й якості життя населення**³. Досягнення цієї мети можливе лише за умови домінування інтенсивного типу економічного відтворення, що базується на безперервних якісних перетвореннях економіки.

Разові або дискретні оцінки економічної динаміки, наприклад, шляхом аналізу щорічних темпів приросту ВВП, не дозволяють адекватно охопити глибинну сутність постійних змін у господарській системі. Для виявлення закономірностей таких трансформацій потрібен складніший рівень теоретичного аналізу, що передбачає дослідження економіки як цілісного процесу її безперервного відтворення. Відповідно до цього підходу, економічна система розглядається в постійному русі, взаємозв'язку між виробництвом, розподілом, обміном і споживанням, як безперервний потік соціально-економічних відтворювальних процесів.

³ Наприклад, реформатори, що проводять економічні реформи в Китаї, не ставили як мету високі темпи економічного зростання. Метою першого етапу реформ було *викорінення бідності*. Коли поставлена мета була досягнута, оголосили наступну — *побудова суспільства середнього достатку*. Після її досягнення було проголошено нову: до 2035 р. побудувати *високорозвинуту ринкову економіку*. Отже, темпи зростання ВВП на основі якісних змін були лише способом досягнення поставлених цілей.

На відміну від мейнстримної економічної парадигми, що фокусується переважно на поверхневих макроекономічних індикаторах, відтворювальний підхід пропонує цілісне бачення економічного розвитку як процесу, в якому кількісні й якісні зміни є взаємообумовленими.

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПІДХОДУ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Теорія відтворення є органічною складовою політекономічного аналізу економічних систем, що функціонують на ринкових засадах. Вона розглядає економіку як цілісний організм, який у процесі відтворення не тільки підтримує й відновлює структурні зв'язки між її основними елементами, а й відтворює свою соціально-економічну сутність. Такий підхід дозволяє глибше осмислити динаміку і взаємозалежності пропорцій, що лежать у основі безперервного функціонування і розвитку економічної системи.

Пропорції, що формуються в економіці, створюють умови для її сталого розвитку, тоді як диспропорції, навпаки, виступають гальмівним фактором. Відтворювальний підхід формує специфічне бачення економіки, яке значною мірою втрачено в рамках неокласичної економічної теорії, що істотно обмежило її аналітичний інструментарій. Цей підхід здатен збагачувати сучасне розуміння економічних процесів і розширювати методологічні рамки дослідження актуальних теоретичних і прикладних проблем. Сучасні економічні теорії фокусуються переважно на сфері обігу, обмінних процесах і фінансових параметрах, ігноруючи структурні зрушення, зумовлені, перш за все, трансформаціями в промисловому секторі. Виробництво вони розглядають крізь призму технологій, а сам процес виробництва подається як дискретний акт, що полягає у створенні результату на основі сталих передумов, що сприймаються як об'єктивна даність. Такий підхід обмежує доступність для аналізу лише певного рівня економічних явищ, залишаючи поза увагою сутнісні зміни у виробничій сфері.

Так, у класичній економічній теорії виробництво виступає центральним елементом економіки, тоді як у неокласичній парадигмі воно зводиться до аналізу точки рівноваги. Технічний прогрес у неокласичних моделях розглядається як фактор динамічного зростання, однак його якісний вимір представлений лише трьома типами: капіталоінтенсивним, трудоінтенсивним і нейтральним, що трактується як вибір технологій на основі пропорцій між трудовими і матеріальними ресурсами (K/L). Цей теоретичний підхід набув значного поширення і закріпився в сучасній навчальній і науковій літературі, однак він не відображає глибинних якісних змін у економіці, зумовлених підвищенням продуктивності праці⁶.

⁴ У західній економічній теорії паралельно накопичувалися дедалі нові аргументи проти такого підходу. Так, відомий індійський економіст, Нобелівський лауреат 1998 р. Амартія Сен (Sen, 1977), критикуючи образ homo economicus як раціоналізатора і максимізатора власної вигоди, що домінував у науковій і навчаль-

Розвиток економічної системи на основі зростання продуктивності праці може здійснюватися збалансовано й стало лише за умови досягнення фундаментальних відтворювальних пропорцій, які не зводяться виключно до кількісних співвідношень, а репрезентують діалектичну єдність кількісного і якісного вимірів. Відтак, відтворювальні пропорції постають як внутрішня міра системної збалансованості та рівня розвитку національного господарства. Їх досягнення — це результат дії факторів технічного прогресу, структурної узгодженості та якісного оновлення виробництва, що забезпечує умови для гармонійного економічного зростання. Пропорції відтворення не обмежуються суто кількісними характеристиками; вони репрезентують *діалектичну єдність кількісного і якісного змісту економічної динаміки*. У цьому контексті відтворювальні пропорції виступають *внутрішнім виміром* системної збалансованості економіки та індикатором її якісного розвитку. Формування таких пропорцій зумовлюється впливом технічного прогресу, інституційної узгодженості й спрямованістю економічної політики на гармонізацію відносин відтворення.

У ринкових умовах фундаментальні пропорції відтворення дістають свій *кількісний вияв* у співвідношеннях між обсягами випуску кінцевої продукції та її елементних складових, а також у вартостях факторів виробництва. Водночас економічне зростання як вища форма реалізації відтворення обумовлюється *якісними змінами* в структурі продуктивних сил. Зокрема, за економічної кризи відбувається не лише кількісна реконфігурація пропорцій, але й глибоке якісне оновлення виробничої бази, передусім шляхом модернізації технологічного укладу й підвищення якості робочої сили. Це супроводжується збільшенням співвідношення між капіталом і працею, що виявляється в зростанні органічної будови капіталу як індикатора структурної еволюції економіки. Лише за одночасного зростання обсягів виробництва, продуктивності праці й органічної будови капіталу можна говорити про справжній економічний розвиток, тотожний економічному зростанню. Натомість, приріст ВВП, що не супроводжується технологічним оновленням і підвищенням ефективності використання ресурсів, маскує наявне технологічне відставання, яке неминуче призводить до згасання темпів зростання, затяжної стагнації, зниження рівня життя населення і системних деформацій господарського механізму. Ілюстрацією цих процесів є трансформаційна модель економіки України.

Після проходження етапу трансформаційної кризи і фази так званого «відновлювального зростання» українська економіка остаточно закріпилась у статусі країни периферійного капіталізму. Відтворення основного капіталу

ній літературі, назвав свою працю «Раціональні дурні: критика поведінкових основ економічної теорії». У цьому ж аспекті слід навести думку австрійського професора Хайнца Курца (Kurz, 2017, S. 95), який акцентував увагу на тому, що, хоча homo economicus і може «вважатися «корисним поняттям» у деяких вузьких контекстах, він не в змозі слугувати «адекватною відправною точкою для суспільної теорії, яка повинна пояснювати реальність»».

здійснювалося переважно в експортосировинному сегменті через імпорт технологічного устаткування, профінансований за рахунок зовнішніх запозичень. Такий характер модернізації не створив внутрішніх джерел самопідтримувального зростання, а, навпаки, посилив залежність від зовнішніх ринків капіталу і технологій. Хронічний дефіцит високотехнологічного машинобудування у сфері як власного виробництва, так і системних імпортованих закупівель обумовив нестійкий і фрагментарний характер економічного зростання. У цьому контексті системними чинниками економічної нестабільності виступають: структурна деградація виробничого та інноваційного секторів національної економіки; відсутність цілісної промислової політики; інституційна слабкість державного управління. Сукупність цих факторів призводить до неспроможності забезпечити стратегічне спрямування національного розвитку на засадах якісного оновлення виробничого базису.

Відтворювальний процес у низці галузей національної економіки, орієнтованих переважно на експорт сировини, протягом останніх більш як трьох десятиліть реалізував два періодичних цикли, які були локалізовані виключно в експортосировинному сегменті й не охопили виробничої структури в її системній цілісності. Такий фрагментарний характер відтворення не забезпечив кумулятивного ефекту зростання органічної будови капіталу й відповідного приросту продуктивності праці. Спорадичне технологічне оновлення в межах сировинного сектору не трансформувалося в загальноекономічний розвитковий імпульс, необхідний для відновлення машинобудівного комплексу, імпортозаміщення і структурної модернізації. Як наслідок, внутрішні темпи економічного зростання і приросту продуктивності праці виявилися нижчими за середньосвітові. Зокрема, за даними Світового банку, у 2010—2021 рр. середньорічний приріст продуктивності праці в Україні становив лише 0,81 %, тоді як глобальний показник за аналогічний період дорівнював 2,16 %⁵.

Технологічне відставання в структурі національної економіки України характеризується неоднорідністю і секторальною специфікою, зосереджуючись переважно в галузях, де домінують традиційні індустріальні технології. З огляду на філософське осмислення техніки як форми «технологічного буття» соціально-економічних відносин і організаційно-господарських практик, слід визнати її структурну обумовленість певною соціоекономічною матрицею. Іншими словами, індустріальна техніка виникла як відповідна технологічна основа функціонування капіталу і найманої праці, а ринковий механізм є адекватним регулятором цих відносин. Проте на сучасному етапі розвитку така технічна база, хоча й не повністю вичерпала свій потенціал у традиційних секторах економік навіть високого рівня розвитку, вже неспроможна забезпечувати стабільні темпи приросту ВВП на рівні 2—3 % за умов чинних норм нагромадження капіталу.

Протягом двох з половиною століть, після Першої промислової революції (друга половина XVIII — перша чверть XIX ст.), ця техніка безперервно

⁵ GDP per person employed (constant 2021 PPP \$). *World Bank Group*. 2024. URL: <https://data.world.org/indicator/SL.GDP.PCAP.EM.KD> (дата звернення: 10.07.2025).

вдосконалювалась у процесі постійного розширеного відтворення капіталу. Зміна декількох технологічних укладів і є тими якісними етапами модернізації індустріальної техніки і підвищення продуктивності праці в процесі розширеного відтворення капіталу в рамках капіталістичної економіки. Водночас таке вдосконалення наближає індустріальний тип техніки до меж своїх можливостей. Унаслідок цього значно звужується потенціал підвищення ефективності індустріальної економіки. Виникає об'єктивна потреба в державному втручанні в процес відтворення індустріальної техніки за умов ринкової економіки незалежно від форми власності⁶. Основною метою такого втручання є посилення ефективності ринкового механізму, що є необхідною передумовою для забезпечення сталих темпів економічного зростання і адекватного оновлення основного капіталу. Наприклад, держава встановлює коефіцієнти оновлення основного капіталу за допомогою державних регуляторів. Значний вплив на оновлення основного капіталу також може мати контроль за нормою нагромадження і нормою амортизації.

Для України такий контроль має важливе значення, оскільки в приватному і державному секторах існує високий рівень спрацювання основних засобів. Крім зазначених форм державного контролю за механізмом відтворення основного капіталу необхідно впроваджувати контроль за іншими складовими відтворювального процесу. До них відносяться зниження податків на впровадження нової техніки, яке практикується в розвинутих країнах, а також контроль за використанням амортизаційних коштів підприємства, спрямований на недопущення їх виведення з інвестиційно-відтворювального процесу і забезпечення їх цільового використання на модернізацію й оновлення виробничих потужностей. Регулювання норми амортизації і поступове її підвищення повинні бути однією із складових контролю за відтворювальним процесом. Сам по собі приватний капітал, орієнтований виключно на цінові сигнали ринку, не спроможний забезпечити належний рівень технологічного оновлення виробничих потужностей. В умовах сучасної економічної динаміки сподівання тільки на ринкові засоби регулювання є методологічно хибними і практично неефективними. Варто також наголосити, що збільшення потоку інвестицій саме по собі не гарантує технологічного розвитку. Для успішного використання інвестицій і реального технологічного оновлення необхідно чітко визначити напрями розвитку НТП. Якщо інвестиції вкладаються в традиційні галузі, то вони в кращому випадку забезпечують економічне зростання, але не інноваційний технологічний розвиток (Cohen, 2010).

Як говорить досвід передових країн, великі промислові корпорації, що акумулюють основну частину виробничого, кадрового і фінансового потенціалів, спроможних забезпечити реалізацію проривних технологічних змін, водночас проявляють відносно низький рівень активності у сфері генерації

⁶ Таке втручання П. Кругман і М. Обстфельд (Krugman, Obstfeld, 2003, p. 24) називають промисловою політикою. «Промислова політика — це спроба уряду підштовхнути ресурси рухатися в ті окремі сектори, які він розглядає як важливі для майбутнього економічного зростання».

первинних інновацій. Причина такого ставлення до інновацій полягає в природі сучасного НТП, який значно відрізняється від технічного прогресу ХХ ст. з індустріальною технікою, що була доступна великим приватним підприємствам. Сучасна техніка є високовитратною і високоризикованою, що слугує межею вкладання приватного капіталу. Малий бізнес функціонує головним чином у торгівлі й сфері послуг. Його вплив на НТП є допоміжним. Як показує світовий досвід, часто малий і середній бізнес являє собою невеликі підрозділи крупних корпорацій. Сучасні корпорації усіх форм власності здійснюють інновації за державної участі, яка може бути в різних формах. Держава організовує фінансування розробок, упровадження і поширення інновацій на стратегічних напрямках НТП. Контроль за інноваційними процесами великих корпорацій усіх форм власності є важливим елементом промислової політики розвинутих країн.

Оскільки провідний потенціал зростання продуктивності праці й структурної модернізації економіки сконцентровано у впровадженні новітніх технологічних засобів виробництва, то саме в цій сфері формується стратегічний простір для оновлення національної економіки. Водночас, як свідчить динаміка зростання продуктивності праці навіть у країнах з високим рівнем технологічного розвитку, ефекти від технічного прогресу мають тенденцію до поступового зниження віддачі. Зробити прорив у піднесенні національної економіки можливо лише в напрямі стратегічного розвитку країни. Але слід мати на увазі, що впровадження нових технологій можливе лише тоді, коли вони сприяють нарощуванню прибутковості капіталу. Коли ж така прибутковість може бути отримана іншими способами, то застосування інноваційних технологій для приватного капіталу стає недоцільним у певних галузях економіки. Тільки цим можна пояснити парадоксальну ситуацію, яка має місце у високорозвинутих країнах: цифрові технології дедалі активніше поширюються, а темпи продуктивності падають. Але цифрові технології не можуть стабільно функціонувати, адаптуючись під кон'юнктурні коливання ринкових цін. Тому на сучасному етапі становлення нової економічної системи у високорозвинутих країнах важливим способом її координації стає **промислова політика держави**, яка повинна симулювати технічні інновації і сприяти інтеграції ринкового сектору в суспільне відтворення (Rodrik, 2009).

Хоча цифрові елементи продуктивних сил впливають на систему соціально-економічних відносин, вони також змінюють і структуру суспільного відтворення, розширюють простір і межі розвитку економіки. Зростання трудової діяльності у творчій сфері означає, що складовою частиною суспільного відтворення стає виробництво знань, тобто наука. Іншими словами, крім двох традиційних підрозділів суспільного відтворення (виробництво інвестиційних товарів і споживчих благ) з'являється окремий, третій підрозділ — *виробництво знань*⁷. В умовах інноваційного розвитку виробництво наукових знань,

⁷ Теоретичне обґрунтування виділення окремого підрозділу суспільного виробництва, який займається виробництвом знань, у вітчизняній економічній науці було вперше здійснено А. Покританом (Покритан, Зверяков, 1994).

їх обсяги стають важливим фактором розвитку промислових підрозділів, що виготовляють засоби виробництва і предмети споживання. Розвиток підрозділу виробництва знань не лише детермінує галузеву структуру національного господарства, але й формує професійно-кваліфікаційну конфігурацію зайнятого населення, тобто людського потенціалу країни.

У високорозвинутих державах технічна основа сучасної економіки є різнорідною: індустріальний сегмент поєднується з неоіндустріальним, що функціонує на базі цифрових технологій. Таким чином, неоіндустріальний технологічний базис і цифрові технології, на мою думку, є тотожними поняттями. Оцінюючи вплив сектору виробництва знань, або, як його ще називають, «економіки знань»⁸, на інші сегменти національного виробництва, слід зауважити, що сьогодні не існує єдиних міжнародних стандартів для її вимірювання. Зокрема, Євростат веде облік наукомістких видів діяльності окремо для країн Європейського Союзу, США і Японії, оскільки там застосовуються відмінні класифікації видів економічної діяльності (КВЕД)⁹. Оцінювання «економіки знань» може здійснюватися за різними підходами. Зокрема, методи вимірювання передбачають використання таких показників: чисельність зайнятих у наукомістких видах економічної діяльності; обсяг витрат на наукову та інноваційну діяльність; величина доданої вартості, створеної у сфері знань. На мою думку, саме останній підхід — оцінювання економіки знань за показником валової доданої вартості в секторах, що відтворюють знання і передають їх до інших галузей суспільного виробництва і сфери послуг, — є найбільш

⁸ Для визначення сформованого за останні декілька десятиліть нового сектору економіки, який дедалі більше домінує в економіці сучасного розвинутого суспільства, у західній літературі широко використовуються два терміни: *knowledge economy*, тобто економіка, що ґрунтується на знаннях, або «економіка знань», та *information economy*, тобто економіка, що ґрунтується на інформації, — «інформаційна економіка». Часто ці поняття ототожнюють. На мій погляд, інформація і знання — це якісно різні феномени, причому їх відмінності простежуються за цілим рядом напрямів. По-перше, інформація, яка один раз виготовлена, стає доступною широкому колу людей, а її освоєння людьми не передбачає її відчуження; знання, що не існують у об'єктивованій формі, доступні у своєму аутентичному вигляді лише їх творцю і в принципі не відчужені, оскільки кожна їх передача змінює їх початкові якості. По-друге, інформація тиражується і витрати на виробництво наступної копії інформації з кожним новим етапом технічного прогресу прямує до нуля; створення нових знань потребує дедалі більшого розвитку інформації та обсягу даних, і тому кожне нове примноження знань потребує дедалі більше зусиль. По-третє, на отримання інформації іде дедалі менше витрат, натомість формування знань є результатом інтелектуальних досягнень окремих осіб або колективів, які володіють не лише високим рівнем освіти, а й певними природними здібностями. У цьому відношенні знання є рідкісними і стають основою нерівності й нової соціальної стратифікації. По-четверте, хоча інформація специфічним чином переносить свою вартість на кінцевий продукт через витрати на тиражування, тільки знання характеризуються властивістю «необмеженого самозростання».

⁹ Див. методіку агрегування наукомістких видів діяльності Євростата за: *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/htec_esms.htm

репрезентативним¹⁰. Саме цей метод широко застосовується для оцінки внеску «економіки знань» у зростання валової доданої вартості в країнах ЄС, США і Китаї. Зокрема, у періоди 2002—2008 і 2012—2017 рр. у країнах Європейського Союзу частка «економіки знань» у загальній динаміці зростання доданої вартості перевищувала 50 %, випереджаючи внесок інших видів економічної діяльності. У США у 2010—2017 рр. її внесок становив близько 35 %, також переважаючи інші сектори. У Китаї, починаючи з 2014 р., внесок «економіки знань» у приріст валової доданої вартості коливався в межах 10—12 %, перевищуючи показники інших напрямів економічної активності¹¹.

Отже, у високорозвинутих країнах і Китаї склалася чітка тенденція розвитку «економіки знань», яка є наслідком цілеспрямованої економічної політики і системних трансформацій, що стимулюють упровадження знань у різні сфери суспільного відтворення. Основні напрями розвитку «економіки знань» пов'язано з розширенням застосування інновацій, генерацією нових знань, що зумовлює зростання потреби в наукових кадрах і висококваліфікованій робочій силі, а також забезпеченням максимально широкого доступу до знань для їх використання на благо суспільства. Таким чином, у високорозвинутих країнах протягом десятиліть сформувалась **інноваційна модель розвитку**, яка докорінно трансформувала систему суспільного відтворення. Економічні процеси почали розвиватися за двома взаємодоповнювальними напрямками: з одного боку, виробництво матеріальних благ, з іншого — нарощування виробництва знань, причому кожен акт споживання виступає природним фундаментом для розширення виробництва в національній економіці.

Однак «споживання знань» формує нову якість людини, що відтворюється як суб'єкт оновленої господарської моделі. У свою чергу, споживання матеріальних благ, незалежно від його масштабів, не здатне здійснити подібний ефект. У такій ситуації швидкий економічний розвиток (development) стає можливим навіть за відносно низьких темпів зростання матеріального виробництва. Тому активне економічне зростання (growth), яке фіксується загальним показником ВВП, не може кардинально змінити позицію країни в системі світового поділу праці й забезпечити її стабільний і комплексний розвиток. Викладені теоретичні підходи характеризують сучасну високорозвинуту економіку як систему із специфічною відтворювальною структурою, де сфера знань виступає однією з необхідних умов сталого економічного розвитку. В цьому зв'язку закономірно постає запитання: якою мірою це стосується економіки України?

¹⁰ Вимірювання результатів «економіки знань» може становити окрему тему наукового дослідження. На жаль, в Україні не застосовуються статистичні методи оцінки інновацій, які є поширеними в західних країнах.

¹¹ National Bureau of Statistics of China. URL: <https://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/yearbook/> (дата звернення: 11. 07.2025).

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ПРИСКОРЕНОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Існуючу в Україні господарську модель, на мою думку, не може бути віднесено до неоіндустріального типу, для якого характерною є наявність окремого підрозділу суспільного виробництва, що виробляє нові знання як умову інноваційного розвитку всієї національної економіки. Цю модель можна охарактеризувати як індустріальну, успадковану від минулого, яка не була результатом еволюційного розвитку ринкової системи, а виникла внаслідок прискореної індустріалізації і повинна була функціонувати на планових засадах (Зверяков, 2024). Водночас вона мала специфічні форми відтворення, що ігнорували циклічні коливання промислового капіталу, властиві індустріальному типу ринкової економіки. Ця модель успадкована Україною від радянської системи і стала вихідною точкою для формування й функціонування української національної моделі (Зверяков, 2020). Господарська модель, сформована в 1990-х роках за «лекалами» Вашингтонського консенсусу і зорієнтована на кон'юнктуру сировинних товарів на зовнішніх ринках, призвела до деіндустріалізації національної економіки. Протягом усього періоду становлення і функціонування ринкової економіки в Україні домінує економічна модель, яка певною мірою забезпечує «зростання без розвитку». Таке визначення економічної динаміки є загальновизнаним як у західній, так і у вітчизняній економічній теорії (Stiglitz, 2016; Єщенко, 2013).

Отже, зростання національної економіки може супроводжуватися розвитком або відбуватися без нього. Зростання з розвитком передбачає відродження національної економіки через упровадження у виробничі процеси нових технологій. Для цього необхідно здійснити не просто відновлення, а нову індустріалізацію, яка забезпечить розширене відтворення в промисловості. Розширене відтворення має охоплювати як нові, так і вже діючі підприємства й передбачати впровадження наукомістких виробництв. Контури нової економічної моделі повинні базуватися на реаліях, у яких перебуває вітчизняна економіка. Крім того, формування нової моделі економічного розвитку України в післявоєнний період не може ігнорувати її історичний досвід, традиції, умови функціонування за роки незалежності, а також її місце у світогосподарській системі.

У суспільстві сформувалася думка про необхідність якісних структурних змін і модернізації особливого, неоіндустріального, типу. Це усвідомлення поділяють не лише науковці, а й представники державних органів влади (Новицький, 2018). Сформована в період реформ існуюча економічна модель вичерпала себе і вимагає заміни на таку, що забезпечить динамічний повоєнний розвиток. Унаслідок активних дискусій пропонуються різні підходи та ініціативи щодо реформування національної економіки. На мій погляд, основними з них є такі.

Перший підхід передбачає запровадження моделі *прискореного розвитку всієї економічної системи*. Його суть полягає в направленні всіх наявних ресурсів на впровадження новітніх технологій і розбудову VI техноло-

гічного укладу, основою якого стануть нано- і біотехнології, когнітивні технології, нові матеріали тощо. Отже, передбачаються технологічний прорив та інтеграція України до кола країн, що розвиваються на основі сучасних науково-технічних досягнень. Цей підхід відповідає вже окресленим глобальним викликам і базується на досвіді країн повоєнного відновлення (Німеччини, Японії, Південної Кореї), а також держав, що демонстрували стрімкий розвиток з кінця 1970-х років (Сінгапуру, Китаю, В'єтнаму та ін.), які протягом одного покоління змогли увійти до кола високорозвинутих економік світу¹². Останнім часом цей варіант розвитку дістав додаткову аргументацію, пов'язану з повоєнним відновленням України на фоні впровадження технологій VI технологічного укладу в провідних країнах світу.

На перший погляд, модель прискореного розвитку не викликає заперечень, оскільки важко бути проти впровадження новітніх технологій останнього покоління. Проте ключова проблема полягає в системних можливостях і наявності економічних ресурсів для її реалізації, тобто в забезпеченні необхідних передумов і правильному визначенні стратегічних пріоритетів.

По-перше, новітні технології є результатом функціонування нового, III підрозділу суспільного виробництва, що в господарській практиці ідентифікується як сектор «економіки знань». У високорозвинутих країнах цей сектор формувався десятиліттями і набув конкретно-історичної форми національної інноваційної системи, яка має постійно відтворювати інноваційні продукти й обмінюватися ними з іншими підрозділами, що виготовляють інвестиційні та споживчі товари. Цей підрозділ суспільного виробництва є надзвичайно високовитратним, а напрями його застосування передбачають існування відповідних засобів виробництва, здатних асимілювати запропоновані інновації.

По-друге, вітчизняна економіка не має економічного суб'єкта, наділеного ресурсами для повного циклу розробки й виробництва таких технологій. Приватний сектор, що володіє частковими ресурсами, не зацікавлений у розвитку альтернативних технологій з високими витратами, оскільки керується переважно короткостроковими критеріями ефективності й не враховує потенційних довгострокових викликів, об'єктивних чи суб'єктивних. Державні органи влади, попри зацікавленість у модернізації економіки, також не мають ресурсів необхідного масштабу для їх направлення на створення новітніх технологій.

Отже, незважаючи на привабливість такого варіанта прискореного розвитку для багатьох експертів і представників уряду, Україна сьогодні не має необхідних передумов для його реалізації у найближчій перспективі. В Україні багаторічну довоєнну й поточну діяльність уряду характеризує ліберальна,

¹² Даний підхід також неявно спирається на аналогію довоєнної індустріалізації, що була здійснена в радянській економіці в 1930—1940 рр., коли одним ривком вдалося закласти основи подальшого розвитку економіки індустріального типу. Проте одночасно в економічну систему були закладені такі суперечності, які призвели до повного вичерпання її потенціалу в другій половині минулого століття.

або інерційна, модель, основні риси якої є загальновідомими: вона базується на імперативах Вашингтонського консенсусу, впроваджених у практику економічної політики. Водночас добре відомими є і її деструктивні наслідки: Україна досі не може перевищити рівень ВВП 1990 р., тобто показники початку реформ. У доктринальному аспекті ця модель виглядала привабливою: через дію законів ринку в умовах економічної свободи і мотивацію приватної власності конкуренція мала стимулювати власників підприємств до впровадження інновацій у промислову сферу. Ліберальний підхід базувався на принципі «модернізації знизу», при цьому відсутність державного регулювання стала загальним принципом, який ніде не мав історичної конкретизації і перетворився на ідеологічну догму. На жаль, з перших років незалежності «лібералізм» був абсолютизований у економічній політиці реформаторів і слугував певним інтелектуальним імперативом урядової політики, що оформлювалася щорічними меморандумами України з Міжнародним валютним фондом. Можна стверджувати, що країна, розпочавши свій «суверенний розвиток» на засадах «лібералізму під диктат», продовжує дотримуватися його імперативів, незважаючи на катастрофічні наслідки, які були очевидними не лише для науковців і політиків, а й для широких верств населення ще до війни.

Основним ресурсом ліберального або інерційного варіанта розвитку виступає експортосировинна модель, яка сильно залежить від кон'юнктури зовнішнього ринку. Із зниженням обсягів сировинного експорту вона втрачає драйвери зростання і не має альтернативних чинників розвитку. Єдине, на що можна розраховувати в межах її функціонування, це очікування інфляції, яка потенційно здатна підвищити ціни на товари сировинного експорту. Окремі проекти, у першу чергу інфраструктурні, не спроможні усунути системні вади існуючої господарської моделі. Як говорить досвід ринкових реформ, безпрецедентна деіндустріалізація вітчизняної економіки за останні більш як 30 років є підтвердженням того, що найсуттєвіші негативні наслідки реформ торкнулися промислового сектору. Просування шляхом структурної диверсифікації та модернізації національного господарства є неможливим без відновлення вітчизняного промислового сектору на базі нової індустріальної платформи.

Закономірність і об'єктивна необхідність переходу до високотехнологічної індустріалізації висувають перед економічною наукою і практикою господарювання нові стратегічні завдання й цілі, які принципово відрізняються від парадигми радикальних трансформацій початку 1990-х років, що сформували нинішню соціально-економічну модель з доведеною неспроможністю забезпечувати сталий розвиток. З огляду на це, у процесі післявоєнного відновлення слід уникнути повторення деструктивного досвіду того періоду. Всі структурні трансформації і економічна політика повинні бути жорстко скоординовані з критеріями технологічного і соціально-економічного прогресу.

Другий, так званий відтворювальний, підхід передбачає неоіндустріальне оновлення національного господарства на основі відтворення, яке в нинішніх конкретно-історичних умовах постає як найбільш релевантна

концепція для стратегії повоєнного розвитку. На мій погляд, здійснення нової індустріалізації на засадах відтворювального підходу може слугувати основою моделі повоєнного економічного відновлення України. Такий підхід дає змогу закласти засади для формування оновленої парадигми, що відповідатиме як наявним ресурсним обмеженням, так і потенційним можливостям національної економіки. У цьому контексті відтворювальний підхід дозволить системно конкретизувати ключові передумови, структурні параметри та інституційно-функціональні фактори нової індустріалізації. Таку конкретизацію обумовлено рядом визначальних обставин, зокрема: необхідністю чіткого окреслення відправних точок трансформаційного процесу і загальної траєкторії економічного поступу; ідентифікацією видового складу ресурсного забезпечення, джерел його акумулювання і механізмів мобілізації; визначенням доцільних форм і моделей організаційно-інституційних трансформацій, які відповідатимуть вимогам сучасної неоіндустріальної парадигми і стратегічним завданням довгострокового розвитку.

Вихідною позицією нашого аналізу є усвідомлення того, що масштаби викликів, пов'язаних з реалізацією неоіндустріального відновлення економіки, є надзвичайно серйозними, тоді як наявна ресурсна база вкрай обмеженою. Відтак, нова економічна модель розвитку має формуватися в межах фактичних можливостей економіки, з орієнтацією на раціональне використання наявних ресурсів і поступове залучення додаткових внутрішніх і зовнішніх джерел¹³.

ВИСНОВКИ

Уже нині стає очевидним, що відновлення української економіки після масштабного руйнування війною з використанням довоєнної економічної моделі, заснованої на неоліберальних засадах Вашингтонського консенсусу, не зможе забезпечити сталий розвиток, зростання добробуту населення і підвищення національної економічної конкурентоспроможності. Така модель виявилася структурно неготовою до зовнішніх шоків, нездатною забезпечити внутріш-

¹³ Проведене теоретичне дослідження нових передумов формування економічної моделі розвитку України в повоєнний період на засадах відтворювального підходу створює підґрунтя для подальшого, більш конкретизованого аналізу умов побудови моделі прискореного розвитку. Водночас рамки даної публікації не дозволяють детально розглянути питання взаємодії окремих підсистем національної економіки, у яких інноваційні чинники виступають каталізатором інтенсивного типу розширеного відтворення. Саме ці проблеми, а також підходи до формування керованої моделі «наздоганяючого розвитку» і стратегії створення проміжних інститутів прискореного розвитку стануть предметом наступної статті. У ній буде показано, як відтворювальний підхід дозволяє пояснити структурні диспропорції і стагнаційні тенденції національної економіки, обґрунтувати інституційні та інноваційні засади побудови нестандартної інституційної структури, інтегровані елементи якої можуть слугувати основою системи інтерактивного управління неоіндустріальним розвитком.

ню стійкість і самодостатність економіки в умовах затяжної кризи. Отже, у післявоєнний період для України надзвичайно важливо перейти до якісно нової моделі прискореного поступу, або «наздоганяючого розвитку», орієнтованого на відтворення національного промислового потенціалу і формування внутрішніх драйверів зростання.

Спроба реалізувати в Україні так звану «інноваційну стратегію прориву», орієнтовану на створення нових технологій VI технологічного укладу, на сучасному етапі є передчасною. Це зумовлено браком достатніх інституційних, фінансових і кадрових ресурсів, а також об'єктивною слабкістю національного бізнесу, який, за незначними винятками, не створює запиту на інновації, а орієнтується переважно на технологічне запозичення. Крім того, навіть у більш розвинутих економіках інноваційна активність має вибіркового характеру, концентруючись здебільшого у військово-промисловому комплексі та сфері високих технологій, які перебувають під пильним контролем держави. Тому для України доцільно спиратися на стратегію поетапного використання вже наявних інновацій з поступовим нарощуванням національного інноваційного потенціалу.

Найгострішими викликами для повоєнного розвитку є, з одного боку, необхідність скорочення розриву в рівні добробуту між Україною і країнами ЄС, а з іншого — загострення глобальної конкуренції унаслідок прискореного піднесення ряду країн, що розвиваються. За цих умов нова індустріалізація виступає не просто як напрям оновлення, а як стратегічна передумова економічного зростання. Саме вона здатна забезпечити структурне оновлення економіки, відновлення відтворювального промислового циклу і стабілізацію балансу між галузями національного господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Лаба, О. (2024). Сучасний стан та суперечності розвитку міжнародної системи грантової підтримки економіки в контексті повоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. (66). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-59>
- Хаустова, В. (Ред.) (2023). *Повоєнне відновлення економіки України: проблеми та напрямки вирішення*. Кол. моногр. Харків, ФОП Лібуркіна Л.М. 240 с. URL: <https://surl.li/kropno>
- Покровська, Н. (2022). Концептуальні засади післявоєнного відновлення України, економічні аспекти. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 4(274). 41-47. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-274-4-41-47>
- O'Hanlon, M., Felbab-Brown, V. (2023). *Reconstructing Ukraine: Creating a Freer, More Prosperous, and Secure Future*. RAND Corporation. 124 p. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA2200-1.html
- Геєць, В. (2020). Соціалізація та соціальна якість як інструменти державної політики соціально-економічного розвитку. *Економіка України*. 63. 10(707). 3-18. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.10.003>
- Геєць, В. (2025). *Соціалізація та соціальна якість: від турбулентності до ламінарності*. Київ, Академперіодика. 332 с. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.535.332>

- Амсден, Е. (2024). Корейське економічне диво: як Південна Корея стала технологічним гігантом за 30 років. Київ, Наш формат. 480 с.
- Джонсон, Ч. (2023). Японське економічне диво. Як професійна влада та бізнес збудували провідну економіку світу. 2-ге вид. Київ, Наш формат. 456 с.
- Лін, Ч. (2024). Китайське диво і глобалізація. Від іноземних інвестицій до місцевих компаній-чемпіонів. Київ, Наш формат. 256 с.
- Acemoglu, D., Zilibotti, F., Aghion, Ph. (2003). Vertical Integration and Distance to Frontier. *Journal of the European Economic Association*. Vol. 1. No. 2/3. P. 630—638. <https://doi.org/10.1162/154247603322391260>
- Andrusevych, A., Kozak, Z. (2024). Post-war Green reconstruction of Ukraine: processes, stakeholders, public participation. Kyiv, Heinrich Böll Foundation. 83 p. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/racse-report_eng_2024-5-13_1-2.pdf
- Sen, A. (1977). Rational Tools: a Critique of the Behavioral Foundations of Economic Theories. *Philosophy and Public Affairs*. Vol. 6. (Summer). P. 317—344. URL: <https://www.jstor.org/stable/2264946>
- Kurz, H. (2017). *Geschichte des ökonomischen Denkens*. München, Verlag C.H. Beck. 124 S.
- Krugman, P., Obstfeld, M. (2003). *International economics: Theory and Policy*. 5th ed. New York, HarperCollins. 685 p.
- Cohen, W. (2010). Chapter 4 — Fifty years of empirical studies of innovative activity and performance. *Handbook of the Economics of Innovation*. Vol. 1. P. 129—213. [https://doi.org/10.1016/S0169-7218\(10\)01004-X](https://doi.org/10.1016/S0169-7218(10)01004-X)
- Rodrik, D. (2009). Industrial policy: Don't ask why, ask how. *Middle East Development Journal*. Vol. 1. Iss. 1. P. 1—29. <https://doi.org/10.1142/S1793812009000024>
- Покритан, А., Зверяков, М. (1994). Сучасна криза і практика реформ. *Економіка України*. № 7. С. 14—25.
- Зверяков, М. (2024). Структура національної економіки в умовах глобальних змін. *Економіка України*. 67. 12(757). 3-25. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.003>
- Зверяков, М. (2020). Економічний розвиток в епоху становлення «цифрового капіталізму». *Економіка України*. 63. 8(705). 3-23. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.08.003>
- Stiglitz, J. (2016). The State, the Market, and Development. *WIDER Working Paper*. No. 1. 51 p. <https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2016/044-7>
- Єщенко, П. (2013). Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки. *Економіка України*. № 10. С. 4—20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2013_10_2
- Новицький, В. (Керівник проекту) (2019). Нова індустріалізація — реальний шанс для України. Моногр. Київ, Аванпост-прим. 79 с. URL: https://uspp.ua/assets/doc/maket_nov_2019.pdf

Надійшла 18.08.2025

Прорецензована 08.09.2025

Доопрацьована 16.09.2025

Підписана до друку 22.09.2025

REFERENCES

- Laba, O. (2024). The current state and contradictions of the development of the international system of grant support for the economy in the context of postwar reconstruction of Ukraine. *Economy and Society*. (66). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-59> [in Ukrainian].

- Khaustova, V. (Ed.) (2023). Post-war recovery of Ukraine's economy: problems and solutions. Kharkiv. 240 p. URL: <https://surl.li/kropno> [in Ukrainian].
- Pokrovska, N. (2022). Conceptual principles of post-war reconstruction of Ukraine, economic aspects. *Visnik of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*. 4(274). 41-47. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-274-4-41-47> [in Ukrainian].
- O'Hanlon, M., Felbab-Brown, V. (2023). Reconstructing Ukraine: Creating a Freer, More Prosperous, and Secure Future. RAND Corporation. 124 p. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA2200-1.html
- Heyets, V. (2020). Socialization and social quality as instruments of the state policy of socio-economic development. *Economy of Ukraine*. 63. 10(707). 3-18. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.10.003> [in Ukrainian].
- Heyets, V. (2025). Socialization and social quality — from turbulence to laminarity. Kyiv, *Akademperiodyka*. 332 p. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.535.332> [in Ukrainian].
- Amsden, A. (2024). Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization. Kyiv. 480 p. [in Ukrainian].
- Johnson, Ch. (2023). MITI and the Japanese Miracle. The Growth of Industrial Policy, 1925-1975. 2nd ed. Kyiv. 456 p. [in Ukrainian].
- Ling, Ch. (2024). Manipulating Globalization. The Influence of Bureaucrats on Business in China. Kyiv. 256 p. [in Ukrainian].
- Acemoglu, D., Zilibotti, F., Aghion, Ph. (2003). Vertical Integration and Distance to Frontier. *Journal of the European Economic Association*. Vol. 1. No. 2/3. P. 630-638. <https://doi.org/10.1162/154247603322391260>
- Andrusevych, A., Kozak, Z. (2024). Post-war Green reconstruction of Ukraine: processes, stakeholders, public participation. Kyiv, Heinrich Böll Foundation. 83 p. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/racse-report_eng_2024-5-13_1-2.pdf
- Sen, A. (1977). Rational Fools: a Critique of the Behavioral Foundations of Economic Theories. *Philosophy and Public Affairs*. Vol. 6 (Summer). P. 317-344. URL: <https://www.jstor.org/stable/2264946>
- Kurz, H. (2017). Geschichte des ökonomischen Denkens. München, Verlag C.H. Beck. 124 S.
- Krugman, P., Obstfeld, M. (2003). International economics: Theory and Policy. 5th ed. New York, HarperCollins. 685 p.
- Cohen, W. (2010). Chapter 4 – Fifty years of empirical studies of innovative activity and performance. In: *Handbook of the Economics of Innovation*. Vol. 1. P. 129-213. [https://doi.org/10.1016/S0169-7218\(10\)01004-X](https://doi.org/10.1016/S0169-7218(10)01004-X)
- Rodrik, D. (2009). Industrial policy: Don't ask why, ask how. *Middle East Development Journal*. Vol. 1. Iss. 1. P. 1-29. <https://doi.org/10.1142/S1793812009000024>
- Pokrytan, A., Zveryakov, M. (1994). The current crisis and the practice of reforms. *Economy of Ukraine*. No. 7. P. 14-25 [in Ukrainian].
- Zveryakov, M. (2024). Structure of the national economy under global changes. *Economy of Ukraine*. 67. 12(757). 3-25. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.003> [in Ukrainian].
- Zveryakov, M. (2020). Economic development in the era of “digital capitalism” formation. *Economy of Ukraine*. 63. 8(705). 3-23. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.08.003> [in Ukrainian].
- Stiglitz, J. (2016). The State, the Market, and Development. *WIDER Working Paper*. No. 1. 51 p. <https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2016/044-7>

- Eshchenko, P. (2013). Economic growth without development: reasons and ways of an innovative transformation of the economy. *Economy of Ukraine*. No. 10. P. 4-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2013_10_2 [in Ukrainian].
- Novytskyi, V. (Project Manager) (2019). New industrialization is a real chance for Ukraine. Kyiv. 79 p. URL: https://uspp.ua/assets/doc/maket_nov_2019.pdf [in Ukrainian].

Received on August 18, 2025

Reviewed on September 8, 2025

Revised on September 16, 2025

Signed for printing on September 22, 2025

Mykhailo Zveryakov, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Head of the Department of General Economic Theory and Economic Policy
Odesa National Economic University
8, Preobrazhenska St., Odesa, 65082, Ukraine

FORMATION OF POST-WAR ECONOMIC DEVELOPMENT MODEL BASED ON A REPRODUCTIVE APPROACH

The paper highlights theoretical and methodological approaches to the formation of “catch-up development” model based on a reproductive approach, which is focused on ensuring economic growth through qualitative structural shifts occurring in the process of neo-industrialization of industry. It is emphasized that most modern economic concepts focus mainly on studying the sphere of circulation, while structural transformations in production often remain understudied. At the same time, it is the reproductive proportions that reflect the dialectical unity of the quantitative and qualitative content of economic dynamics, which allows to consider them as an objective indicator of progressive development. In a market environment, these proportions are expressed in the ratio between the volumes of final output and the price levels for factors of production. The necessity of using a reproductive approach for a clear distinction between the concepts of economic growth and development is substantiated: only a synchronous increase in production, labor productivity growth and an improvement in the organic structure of capital can be considered as a manifestation of true economic development based on new industrialization.

The author analyzes peculiarities of the reproductive process in the Ukrainian economy, where in the raw material sectors several cycles of capital reproduction have occurred over the past three decades, while most other industries were characterized by narrowed reproduction, which caused imbalances in the production structure. It is emphasized that in developed countries a gradual change in technological paradigms creates qualitative stages of labor productivity growth, while in Ukraine there is an objective need for state regulation of reproduction parameters. Such control is defined as an important component of industrial policy. The limitations of the mobilization innovation model oriented toward the VI technological paradigm are proven, and the feasibility of the accelerated development model based on new industrialization as an intensive form of the reproductive process is substantiated.

Keywords: «catch-up development» model; reproductive approach; intensive type of reproduction; new industrialization; interactive growth management system; institutions of catch-up development.